

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТАРШІЙ ШКОЛІ У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ТОТАЛІТАРНИХ ДЕРЖАВ ХХ ст.

Гуртова О. Є.

*здобувачка вищої освіти V курсу,
факультет історії та географії,*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Розвивати соціальну й громадянську компетентності на уроках історії дозволяє досить численна тематика, присвячена розвитку та утвердженню правових демократичних держав у світі. Осягнути цінність демократичних ідеалів, таких як відповідальність, рівність, права людини, повага до різноманіття, повага до людської гідності, дозволяє вивчення тоталітаризму ХХ ст. як режиму-антиподу демократії. Щоб уроки, присвячені вивченню тоталітарних систем СРСР, нацистської Німеччини, фашистської Італії зробити якомога інтерактивними, доцільно підкріпити їх фрагментами медіа продукції того часу. Таким чином, перед педагогом постає можливість ефективно розвинути ще й інформаційно-цифрову компетентність, яка передбачає інформаційну й медіаграмотність і є також однією з ключових концепцій НУШ. Мета статті – дослідити запропоновані в методичній літературі методики використання медійних джерел у вивченні феномену тоталітаризму в старшій школі.

Важливою складовою формування громадянської та інформаційно-цифрової компетентності є медіа-освіта. Як зазначає менеджерка медіаосвітніх програм Академії Української Преси Оксана Волошенюк: «Якщо у збройному конфлікті боротьба йде за території, то в інформаційних війнах вона точиться за аудиторії. Інформаційний простір під час криз уже не суто інформаційний, він перетворюється на пропагандистський — це аксіома. У протистоянні агресивній антиукраїнській пропаганді особливе значення має збереження та розвиток української громадянської та історичної освіти.

Міністерство освіти і науки України вважає, що важливим є формування в учнів чіткої поняттєвої системи, що не дозволить ворожій пропаганді підмінювати поняття та маніпулювати свідомістю. Серед актуальних дефініцій, відповідно до віку учнів, варто зважати

на такі: ідеологія, геополітика, нація, політична нація, націоналізм, національна держава, імперія, колоніалізм, республіка, демократія, ксенофобія, тоталітаризм і його різновиди (комунізм, фашизм, нацизм, рашизм-путінізм), експансія, сепаратистський рух, політика «умиротворення», геноцид, репарація, інформаційні війни та пост правда» [2].

Відповідно до трактування Комітету міністрів Ради Європи «під терміном «мова ворожнечі» слід розуміти всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, що за своїм походженням належать до іммігрантів» «мова ворожнечі» [1].

У матеріалах проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» учням пропонується поглибити знання про тоталітарні режими через аналіз німецьких та радянських документів і медійних джерел 30-х років ХХ століття. В них учні мають розпізнати прийоми пропаганди та знайти мову ворожнечі. Наприклад, одна із вправ пропонує учням розглянути постер документального фільму Фріца Хіплера «Вічне єврейство» 1940 року про світове панування євреїв. Показ фільму завершували слова Адольфа Гітлера, які він промовив у Райхстазі 30 січня 1939 року: «Якщо міжнародні єврейські фінансисти сподіваються на успіх, занурюючи народи в чергову світову війну, то результатом буде не перемога, а знищення єврейської раси в Європі!» [4]. Також варте уваги зображення особи на постері – великий ніс і вуха, кучеряве чорне волосся, густі брови. За цими рисами відповідно до нацистської расової ідеології можна відрізнити єврея від представника так званої «арійської раси». Загалом образ, створений ілюстратором, покликаний налякати глядача. Тож тут бачимо такий прийом пропаганди, як «обігравання страху». Мета: «привчити» людей до думки про потребу «розв'язання єврейського питання» і виправдання дій уряду щодо місцевих євреїв. Плакат, як і фільм, є прикладом дискримінації за національністю [4].

До уваги учнівства пропонується також обкладинка до дитячої книжки М. Шмідта та Х. Моргенрота, яка була видана в січні 1933 року в Лейпцигу у видавництві Франца Шнайдера Верлага [4]. Книга ілюстрована та оповідає про життєвий шлях Адольфа Гітлера. Напис на обкладинці: «Діти, що ви знаєте про фюрера?». Автори

методичної розробки закликають головну увагу «приділити використанню дитячого образу для популяризації постаті Гітлера. Важливо пояснити учням, що зображення дорослого з дитиною формує у глядача довіру до цього дорослого. Люди схильні думати, що людина не може бути поганою, якщо вона любить дітей. Таку людську рису використовують пропагандисти у своїх цілях. Вони використовують прийом «створення образу героя» і формують позитивне враження до зображуваної постаті» [4].

З радянських медіа джерел в матеріалах проєкту представлена перша шпальта однієї з районних газет «Червона Носівщина» за листопад 1932 року. Заголовок одразу кидається в очі: «Дужче вдаримо по куркулеві, спекулянтів-перекупників — дезорганізаторах хлібозаготівель. План хлібозаготівель виконаємо на строк» [3]. Автори методичної розробки звертають увагу на мову ворожнечі, яка використана в заголовку щодо так званих «куркулів», підкреслюючи, що до приходу радянської влади це слово, відоме ще з XVIII століття, не мало негативного забарвлення і слугувало для означення селянина-господаря. Але авторами згаданої статті був використаний пропагандистський прийом «створення образу ворога», щоб сформувати в суспільстві різко негативне ставлення до цієї категорії населення — слово «куркуль» поставили в один ряд зі спекулянтами-перекупниками й об'єднали їх визначенням «дезорганізатори». Для споживача інформації ці прийоми перетворюють слова «куркуль», «дезорганізатор» і «спекулянт» на синоніми, які фактично мають однакове значення [4].

Отже, використання медіа-джерел (як текстових, так і аудіальних, візуальних) є важливим для вивчення історії XX ст. Варто зазначити, що статистика і аналіз Харківського регіонального центру УЦОЯО засвідчили успішне виконання учасниками НМТ у 2022 році завдань саме на основі первинних джерел з історії XX ст. (увесь тест стосувався історичного періоду: «Історія України 1914 р.— початку XXI ст.»). Отже, вчитель повинен надавати достатню їх кількість при вивченні тем з історії. Практична робота, побудована на критичному аналізі медіа-продукції тоталітарних держав XX ст., спрямована на те, аби учні зрозуміли, наскільки антилюдською та дискримінаційною була їхня політика, вдосконалили свої уміння ідентифікувати прояви мови ворожнечі та пропаганди у медіатекстах і документах, а також усвідомили важливість толерантності у сучасному житті, визначали

таким чином пріоритет загальнолюдських цінностей, ідеї громадянського суспільства та демократії.

Література

1. Ісакова Т. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). URL: С.90-97. <http://ipri.org.ua/sites/default/files/isakova.pdf> (дата звернення: 26.04.2023).
2. Волошенюк О. Медіаосвіта у війні. *MS.Detector.Media*. 15.04.2023. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/31682/2023-04-15-mediaosvita-u-viyni/> (дата звернення: 26.04.2023).
3. Тимошик М. Куркулі. За що радянська влада не любила працюючих українських господарів. *Український тиждень*. 27.11.2015. URL: <https://tyzhden.ua/kurkuli-za-shcho-radianska-vlada-ne-liubyla-pratsovytykh-ukrainskykh-hospodariv/> (дата звернення: 27.04.2023).
4. Тоталітарні режими: встановлення державного контролю над публічним життям і суспільною свідомістю. URL: <https://docs.google.com/document/d/1Jsib9AthpcRh3WErzej1qynH-N3IxoZhqQ17W-76tKA/edit> (дата звернення: 26.04.2023).

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ MOZAVOOK НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Каленюк К. В.

*здобувачка вищої освіти I курсу,
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет географії, історії та туризму,
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Лопачька Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії,
факультет географії, історії та туризму,
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Професійно-технічний навчальний заклад забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні